

Senada Dizdar¹

**KNJIŽNIČARSTVO KAO ANDRAGOŠKA TEMA –
Zbornik radova „Između vizije i stvarnosti: 40 godina
djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu”
Daniele Živković i Tatjane Nebesny**

Postojanje znamenitih imena u jednoj znanstvenoj ili strukovnoj oblasti neophodno je kako bi se tvorila dobra teorijska osnova koja doprinosi standardizaciji struke i njenom razvoju. Takvi su ljudi, poput Paula Frierea u andragogiji, postajali povod okupljanja novih generacija eksperata i znanstvenika koji se bave pitanjima značajnim za profesiju. Sljedbenici važnih ideja tim su okupljanjima generirali nove i dorađivali stare standarde na kojima se temelji kvaliteta u njihovoj profesionalnoj djelatnosti. Zbornici radova koji bi bili pisano svjedočanstvo takvoga okupljanja uvijek su egzistirali kao posebna riznica znanja. Ovdje donosimo prikaz jednog takvog zbornika.

Prvi znameniti zbornik jednom hrvatskom znanstveniku posvećen je Vatroslavu Jagiću s početka 20 stoljeća. Od tada, pisanje zbornika posvećenih uglednim znanstvenicima postaje tradicija u hrvatskoj znanosti, pa i u bibliotekarstvu. Dobar primjer u tom smislu je i knjiga *O katalogu: izbor radova*, dvojezična publikacija koju je 2005. godine priredila Aleksandra Horvat i posvetila životu i djelu profesorice Eve Verone. Knjiga sa izborom radova prof. dr. Eve Verone objavljena je u povodu stogodišnjice njenog rođenja.

Deset godina kasnije, internacionalna grupa znanstvenika odaje počast naučnom doprinosu prof. dr. Aleksandre Horvat. Riječ je o zborniku radova *Između vizije i stvarnosti: 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu*, koji su na 310 stranica priredile Daniela Živković i Tatjana Nebesny. Zbornik je objavljen u izdanju Hrvatske sveučilišne naklade iz Zagreba (2016).

¹ Prof. dr. Senada Dizdar, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Odsjek za komparativnu književnost i bibliotekarstvo; e-mail: senada.dizdar@ff.unsa.ba.

Zbornik radova *Između vizije i stvarnosti: 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu* je zbirka je dobro i kvalitetno osmišljenih radova čiji su autori savremenici i saradnici profesorice Horvat koji su na različite načine učestvovali u njenom profesionalnom radu. Sve su to ugledni znanstvenici i praktičari, a njihovi prilozi potvrđuju značaj djelovanja dr. Aleksandre Horvat u „profesionalizaciji knjižničarstva u Hrvatskoj ali i šire”, kako su u Predgovoru definirali njenu aktivnost urednice Zbornika.

Zbornik okuplja priloge koji svjedoče o svemu čime se profesorica Horvat pasionirano bavila u svojoj iznimnoj karijeri. Raspoređeni su u pet tematskih cjelina, shodno njenim interesima. U prilogima autora na hrvatskom, bosanskom, srpskom i engleskom jeziku zastupljene su teme iz organizacije znanja, promjene bibliotečke paradigme u digitalnom dobu, slobodnog pristupa informacijama, o autorskim pravima, obrazovanju djelatnika za baštinske profesije, kao i o vrijednostima bibliotečke profesije. Misleći na znanstveni rad slavljence, mnogi su prilozi na tragu istraživanja koje je u ovom dijelu Europe utirala Aleksandra Horvat.

Prvi dio zbornika čini šest radova okupljenih u tematsku cjelinu pod naslovom *Pristup informacijama* i počinje tekstom Josipa Stipanova *Pristup zabilježenoj znanju i informacijama od početaka do danas*. Poziciniranjem ovoga teksta kao prvog u Zborniku zapravo je dat uvod za sve teme koje su u njemu zastupljene, a mogle bi se podvesti pod jedinstvenu odrednicu – promjene koje je donijelo digitalno doba u bibliotečku teoriju i praksu.

Jedna od karakteristika savremenog doba je da su tehnologije dovele do brzog porasta multikulturnih društava i zajednica, pa kulturna raznolikost postaje glavna odredica 21. stoljeća, ali i digitalnog jaza između razvijenog i nerazvijenog dijela svijeta, kako u tekstu *Digitalna kultura i pristup informacijama* tvrdi Biserka Cvjetičanin. Autorica vidi rješenje u razvijanju društava koja potiču toleranciju i solidarnost, što uključuje i digitalnu solidarnost, pri čemu biblioteke vidi kao važno mjesto u promicanju tih aktivnosti.

Digitalna solidarnost je usko povezana i s pravom na pristup informacijama, o čemu raspravlja Alemka Belan-Simić. U tekstu nas autorica podsjeća da je u bibliotečkoj struci u Hrvatskoj o pravu na pristup informacijama prva progovorila Aleksandra Horvat (1992.) uvodeći u bibliotekarstvo potpuno novu dimenziju, kompatibilnu s promjenama u (digitalnom) okruženju.

Ovu grupu tekstova nadopunjuje Alenka Kavčič-Čolić tekstom u kome zagovara otvoreni pristup znanstvenim publikacijama, a na tom tragu je i Tamara Horvat Klemen, koja u tekstu *Smjer razvoja i dostupnost službenih*

informacija u Hrvatskoj zagovara da se putem institucije obaveznog primjerka, koju stvaraju tijela javne vlasti, obezbjeđuje pristup informacijama.

Osnovna aktivnost bibliotečke zajednice ipak se temelji na izgradnji sistema za organizaciju znanja, jer od njihovog kvaliteta ovisi zadovoljenje korisničkih potreba, što se problematizira u tekstu Ane Barbarić *Od zadataka kataloga do postupaka korisnika*.

Sučeljene s opsežnim i gotovo svakodnevnim izazovima koje donosi nova tehnologija, biblioteke užurbano pokušavaju redefinirati svoje uloge. Kako to one čine, pokazat će tri teksta druge tematske cjeline naslovljene sa *Knjižnice u digitalnoj sredini*.

Prvi tekst u ovoj cjelini je rad Dore Sečić *Znanstvene knjižnice u digitalnom okruženju: nove prilike i izazovi*, koji problematizira strateška pitanja i potrebu za inovacijama u organizaciji poslovanja u općeznanstvenim bibliotekama. Vedrana Juričić u tekstu *Akademijina Knjižnica danas* podsjeća na probleme nabavke knjižnog fonda i sve manje zainteresiranosti za biblioteke, makar to bile i općeznanstvene biblioteke. A problemima sa kojima se susreću medicinske biblioteke, istovrsnim za većinu visokoškolskih i/ili specijalnih biblioteka, bavila se Jelka Petrak u tekstu *Medicinske knjižnice: izazovi su pravilo!*

„Današnje je društvo, dakle, obilježeno dvjema suprotstavljenim težnjama koje nastoji pomiriti: interese korisnika i zaštititi autorska djela”. O tome su Horvat i Živković već govorile 2009, a to je u najkraćem i sadržaj treće cjeline pod naslovom *Autorskoppravna pitanja u digitalnoj sredini*.

Autorskim pravima i licencama kao ključnim problemom u digitalnom okruženju i bavili su se Geralda Leitner i Vincent Bonnet, te zagovaraju sklapanje memoranduma o razumijevanju s Europskom udrugom nakladnika i uspostavu pravičnih modela licenciranja. Kao prirodan slijed u ovom poglavlju je tekst Tanie Todorove u kome se predstavlja rješenje autorskih prava u Bugarskoj.

Zakonska regulativa nastala u europskom okruženju polako stabilizira i taj sektor, a zahvaljujući pregaocima poput Aleksandre Horvat, on postaje i dio nacionalnih strategija o autorskim i srodnim pravima i u Hrvatskoj. O tom iskustvu govori tekst Danijele Živković *Elektronička knjiga – neka autorskoppravna pitanja*.

Četvrtu cjelinu pod naslovom *Obrazovanje za baštinske profesije* čine tri rada posvećena ovoj temi. Obrazovanje za baštinske institucije bila je česta tema i radova Aleksandre Horvat, koja u jednom od njih kaže: „Ako je danas struka opet u prijelomnu vremenu, važno je znati kako ona vidi bibliotekara sutrašnjice, onoga kojega obrazuje danas.”(1989.)

O tome piše i Dijana Machala u radu *Cjeloživotno učenje: most između osobnog i profesijskog* i zaključuje da je za obrazovanje bibliotekara neophodno cjeloživotno učenje. Josip Kolanović se bavi obrazovanjem arhivista, a dio iskustava iz Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj donosi Marina Mihalić.

Postmoderni, postindustrijsko društvo, umreženo društvo... donijelo je puno novog, ali je jedno ipak konstanta, a to je da „pripadati istoj profesiji znači vjerovati u iste temeljne profesionalne vrijednosti” (Horvat 2002). Ova maksima vrijedi kao podtekst posljednjoj grupi tekstova okupljenih u cjelinu pod naslovom *Vrijednosti knjižničarske profesije*.

Tekst Marian Koren govori o vrijednostima koje knjižnice mogu ponuditi ljudima u postmodernim društvima. U tekstu *Deinstitucionalizacija profesionalizma: komunističko bibliotekarstvo*, Mario Hibert poslanje biblioteke vidi u afirmiranju upravljanja zajedničkim dobrima („commonance – governance of the commons”), a tu je i tekst Edite Bačić *Suvremeno knjižničarstvo i društvena odgovornost: koliko smo pripravnici za alternativne pristupe i nove strategije?*

Jedan od važnih oslonaca u razvoju kvaliteta bibliotečko-informacione djelatnosti savremenog doba bile bi svakako i kompetencije bibliotekara, koji uz uobičajene trebaju imati i znanja vezana za zaštitu i ličnih prava građana, iznosi Vesna Crnogorac u radu *Transparentnost i privatnost u bibliotekama*. Autorica preporučuje da se tim pitanjem bibliotečka struka Srbije treba aktivnije baviti, onako kako je to utemljila profesorica Horvat u Hrvatskoj.

A o utjecaju Aleksandre Horvat na okruženje kazuje i tekst Amre Rešidbegović *Ambasadorka bibliotekarstva: doprinos Aleksandre Horvat obnovi bibliotečno-informacijskog sistema (BIS) BiH*. U tekstu su dati svi segmenti utjecaja Aleksandre Horvat na razvoj bibliotekarstva u Bosni i Hercegovini, pri čemu je posebno predstavljen njen utjecaj na obnovu uništenog BIS-a i razvoj promoviranja slobodnog pristupa informacijama.

Dugogodišnjim zauzimanjem za poštovanje intelektualnih sloboda, poboljšanje vidljivosti i bolje vrednovanje bibliotekarstva kao profesije, prof. dr. Aleksandra Horvat je stvarala ozračje u kojemu su bibliotekari prepoznali važnost slobodnog pristupa informacijama, a šira zajednica važnu ulogu bibliotečke profesije, te je zbog toga i sačinjen zbornik radova *Između vizije i stvarnosti: 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu* njoj u čast.

Rijetko koji bibliotekar dosegne vrh kvaliteta i uspije nakon bibliotečke karijere nastaviti i akademsku, kakav je bio slučaj s Aleksandrom Horvat, kojoj je posvećen ovaj zbornik. Još su rjeđi oni koji imaju toliko širok dijapazon istraživačkog znanstvenog opusa kakav posjeduje dr. Horvat, što se ogleda i u raznolikosti tema koje okuplja zbornik *Između vizije i stvarnosti: 40 godina djelovanja Aleksandre Horvat u knjižničarstvu*. Unatoč raznolikosti tema, pristupa i metoda što pokazuju kvalitetu i bogatstvo tematskih diskursa ovog zbornika, predstavljene teme djeluju sasvim sinhrono, u nekim trenucima nadopunjujuće, gotovo dijaloški; jednom riječju, kao cjelina.

S jedne strane, radovi okupljeni u zborniku doprinose su profesionalizaciji poziva bibliotekara uopće (doprinosi sistemskoj teoriji bibliotekarstva, stručnom autoritetu, etičkom kodeksu), a s druge strane oni tematiziraju život jedne znanstvenice, pa time i potvrđuju značaj biografske metode u prikupljanju građe važne za profesionalnu edukaciju kao, historijski gledano, prvo područje obrazovanja odraslih – obrazovanje za profesionalni razvoj i usavršavanje. Zbornik je tako ocijenjen kao vrijedan doprinos hrvatskoj literaturi o slobodnom pristupu informacijama. Šarolikost i istodobno specifičnost tema može uveliko služiti i studentima informacijskih i komunikacijskih znanosti kao literatura, ne samo u Hrvatskoj već i u okruženju, pa se time ovaj zbornik toplo preporučuje kao korisno andragoško štivo i u univerzitetkim prostorima.